

РОСІЙСЬКО–УКРАЇНСЬКА ВІЙНА

УДК 94(438:470+571:477):32.019.5:327.8(477)
DOI: 10.31651/2076-5908-2025-2-8-16

Ольга МОРОЗОВА

доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, м. Черкаси, Україна; професор Варшавського університету, м. Варшава, Польща
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4627-2189>
e-mail: olga_chdu@vu.cdu.edu.ua

Криштоф КОНСТАНЧУК

студент третього курсу історичного факультету Варшавського університету, м. Варшава, Польща
ORCID: 0009-0003-1121-6384
e-mail: k.konstanciu@student.uw.edu.pl

ОБЛИЧЧЯ «РУССКОГО МІРА» В ДОСЛІДЖЕННЯХ НАУКОВЦІВ ТА СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦІВ*

Анотація. Російська політика щодо України досягла свого апогею у вигляді повномасштабної збройної агресії 24 лютого 2022 року. З початком російсько-української війни повністю спала маска путінського режиму у зовнішній політиці та в реалізації концепції «руського міра». **Метою** статті є представлення загальної картини реалізації концепції «руського міра» на основі досліджень вчених та спогадів очевидців. **Новизною** статті є введення до наукового обігу нових історичних даних очевидців подій, зібраних під час інтерв'ю з ними, статистичних матеріалів інституцій, відповідальних за реалізацію та аналіз концепції «руського міра», офіційних заяв ідеологів даної концепції, що висвітлюють специфіку та зміст російської політики в Україні. Історики прийшли до **висновку**, що «руський мір» на практиці виявився жорстокою, імперіалістичною доктриною, що полягає в нещадному наступі на суверенні держави з метою їх завоювання та національного знищення. Російсько-українська війна, як яскравий прояв обличчя «руського міра» є боротьбою не тільки проти української держави, а й проти всієї західної цивілізації.

Ключові слова: «руський мір», російсько-українська війна, військові злочини Російської Федерації, дослідження російської агресії.

Olha MOROZOVA

Doctor of Historical Sciences, Professor, Department of World History and International Relations, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine; Professor, University of Warsaw, Warsaw, Poland
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4627-2189>
e-mail: o.morozowa@uw.edu.pl
olga_chdu@vu.cdu.edu.ua

* Друкується за матеріалами доповіді, виголошеної на Міжнародній науковій конференції «Польсько-українські відносини в умовах російської агресії в Україні: історичні та сучасні контексти» («Stosunki polsko-ukraińskie wobec rosyjskiej agresji na Ukrainę: konteksty historyczne i współczesne»), що відбулася 11–12 квітня 2024 р. у Варшавському університеті (детальніше у рубриці «Наукова хроніка» цього випуску «Вісника»).

Krzysztof KONSTANCIUK

third-year History student at the Faculty of History University of Warsaw, Warsaw, Poland

ORCID: 0009-0003-1121-6384

e-mail: k.konstanciu@student.uw.edu.pl

THE FACE OF THE “RUSSIAN WORLD” IN THE RESEARCH OF SCIENTISTS AND THE MEMOIRS OF EYEWITNESSES

Abstract. Russian policy towards Ukraine reached its apogee in the form of full-scale armed aggression on February 24, 2022. With the beginning of the Russian-Ukrainian war, the mask of the Putin regime in foreign policy and in the implementation of the concept of the “Russian world” was completely removed. The **purpose** of the article is to present a general picture of the implementation of the concept of the “Russian world” based on the research of scientists and eyewitness accounts. The **novelty** of the article is the introduction into scientific circulation of new historical data from eyewitnesses of the events, collected during interviews with them, statistical materials from institutions responsible for the implementation and analysis of the concept of the “Russian world”, official statements by ideologists of this concept, which highlight the specifics and content of Russian policy in Ukraine. Historians have **concluded** that the “Russian world” in practice turned out to be a cruel, imperialist doctrine, consisting in a merciless attack on sovereign states with the aim of their conquest and national destruction. The Russian-Ukrainian war, as a vivid manifestation of the face of the “Russian world”, is a struggle not only against the Ukrainian state, but also against the entire Western civilization.

Keywords: “Russian world”, Russian-Ukrainian war, war crimes of the Russian Federation, research on Russian aggression.

Постановка проблеми. Концепція «руського міра», що полягає в начебто цивілізаційній місії Росії, російської мови та культури й необхідності об'єднання російськомовних спільнот (у першу чергу йдеться про українців) під егідою Російської Федерації, як «правонаступниці» Київської Русі – «колиски трьох братніх народів – росіян, білорусів та українців» створювалася віками й набула поширення з початком становлення незалежної України. Російські ідеологи створили численні геополітичні «можливості» для України в контексті даної концепції. Найважливіші з них походять від одного з найвідоміших російських філософів – Олександра Дугіна. Загальне переконання, яке випливає з його теорії, полягає в тому, що суверенітет України становить явну загрозу геополітичній безпеці Росії. Подальше існування незалежної Української держави рівнозначно з існуванням «антиросійського кордону», створеного Заходом, що може загрожувати збройним конфліктом, або навіть вторгненням на територію Росії в майбутньому. Тому подальше існування України як суверенної, незалежної держави є, на думку О. Дугіна, неприйнятним. Росія зобов'язана реконструювати Україну, зберігши тим самим «цивілізаційний кордон», що розділяє протилежні етнічні та культурні впливи* [1].

Висновки, представлені подібними О. Дугіну російськими ідеологами, складають фундамент нинішньої російської пропаганди та зовнішньої політики Росії щодо України. Варто зазначити, що сам президент Російської Федерації – Володимир Путін – є не лише політиком, який роками послідовно втілює в життя культурно-цивілізаційні та геополітичні концепції «Русского міра», а й одним із головних їх творців та «спонсорів»** [2]. Недаремно в цьому контексті В. Путіна називають «головним істориком Росії» [3].

В. Путін задає ідеологічні напрями історичної політики Росії та транслює їх у внутрішню та зовнішню політику. У 2008 році під час виступу на саміті НАТО в Бухаресті він заявив, що українська держава є конгломератом різноманітних територій сусідніх країн, населених переважно росіянами та російськомовними людьми, а тому її прагнення до цілісності з НАТО загрожує територіальній цілісності Росії. У наступні роки Путін неодноразово наголошував на сутності Росії як центру цивілізації «Русского міра», ядром якої є «російсько-українсько-білоруська спільнота», а основним ареалом є пострадянський простір, населений російськомовним населенням*** [4, с. 24–31]. Елементом, який об'єднав би пострадянський простір, мала стати

* За словами О. Дугіна, Україну населяють протилежні національності: Східні українці – тобто етнічні православні русини та Західні українці – русини, які багато років жили під владою Австро-Угорщини та Польщі, які фактично стали частиною західної культури, а тому не є ані європейцями, ані “руси́нами” буквально. Тож, за концепцією О. Дугіна, східну та центральну Україну, включно з Києвом, треба приєднати до Росії, залишивши українську державу-оболонку, географічно обмежену лише західною частиною країни.

** Путін є засновником фонду «Русский мир», створеного в 2007 р. До керівних органів фонду входять переважно люди, пов'язані з Кремлем: політики, науковці та провідні представники пропаганди. Фонд фінансується в основному з бюджету Російської Федерації. Метою фонду є популяризація російської мови та культури та підтримка так званих «Соотечественников» у всьому світі.

*** Міф про «російсько-українсько-білоруську спільність» ґрунтується на тезі про існування на теренах давньої великої Русі одного «руського народу», що складався з трьох гілок: великоросів (росіян), малоросів (українців) і західноросів (білорусів), які входили до східнослов'янської православної спільноти. Ця теза випливає з припущень царської західноросійської концепції 19-го століття, на якій ґрунтувалася політика Путіна, що тяжіла до відбудови наддержави, щодо двох колишніх західних пострадянських республік: України та Білорусі.

духовно-цивілізаційна спільнота, базована на «спільних цінностях, історії, російській мові та православній релігії», незалежно від етнічного походження, під назвою «Русській мір» [5]. Ця концепція, що поєднує в собі гасла царських і радянських часів, є виправданням неоімперських дій Кремля, який намагається підірвати міжнародний порядок після холодної війни, що, на думку Путіна, є несправедливим щодо Росії* [4, с. 10–11]. Це означає прагнення до так званого «об'єднання російської нації», тобто де-факто встановлення контролю над пострадянським простором і перетворення його на виключно російську сферу впливу. Тому ключем до реалізації цих планів є, в тому числі, взяття стратегічного контролю над Україною, яка, згідно з кремлівською ідеологією, є кошиком «Русского міру». Головним ворогом, який перешкоджає відновленню «єдності», визначено Захід на чолі зі США [4, с. 24–25; 6].

Нинішні погляди Кремля на українське питання, які за ці роки не сильно змінилися, представлені в статті Путіна від 2021 року під назвою «Про історичну єдність росіян і українців» [7]. Висновки, зроблені з аргументації російського диктатора, повної історичних маніпуляцій, зрозумілі. За словами Путіна, політичне, стратегічне, цивілізаційне та культурне місце України завжди було поруч з Росією, і Росія ніколи не відмовиться від спроб зберегти свою «природну та історичну сферу впливу». Водночас він ставить ультиматум Києву і, де-факто, всьому Заходу: або Україна підкориться Росії і таким чином припинить рух до ЄС і НАТО і продовжить військово-економічну співпрацю із Заходом, або її державність буде знищена, оскільки Росія має намір за будь-яку ціну відстоювати свої нібито «національні інтереси» в Україні [6]. Як виявилось, цитована стаття Путіна 2021 року стала своєрідним маніфестом, покликаним виправдати майбутню військову агресію РФ проти України.

У статті автори поставили за **мету** представити загальну картину реалізації концепції «русского міра» на основі досліджень вчених та спогадів очевидців.

Джерельну базу дослідження складають у першу чергу виступи та промови В. Путіна на офіційних самітах та зустрічах [7–9], офіційні заяви щодо реалізації ідей «Русского міра» ідеологів даної концепції, таких як О. Дугін [1] та ін., спогади, щоденники, інтерв'ю очевидців подій [10–14, 25, 28–29], звіти та статистичні матеріали інституцій, відповідальних за реалізацію та аналіз концепції «русского міра» [15–16], а також наукові статті українських та зарубіжних учених, що висвітлюють специфіку та зміст російської політики в Україні [17–24].

Виклад основного матеріалу. Яскравим обличчям «русского міру» стала російсько-українська війна, що почалася у 2014 р. й набула повномасштабного характеру в 2022 р. Українці усвідомлювали можливість війни, навіть якщо вони заперечували цю можливість, або не хотіли в неї вірити. Вони розуміли, що Путін хоче знищити їхню країну, а події 2014 року є лише першим етапом його брутальної політики [10; 22, с. 4–37]. З листопада 2021 року Росія почала влаштовувати провокації вздовж усього кордону з Україною – від тривалих нібито військових навчань, що призвели до розгортання військових підрозділів уздовж усього кордону, до диверсій у повністю контрольованих росіянами самопроголошених республіках Донбасу (тобто так званих Донецької народної республіки (ДНР) та Луганської народної республіки (ЛНР)). Дії Росії включали обстріли окупованої території сепаратистами та поширення дезінформації про нібито посилення атак з боку української армії, що мало стати основою для надання військової допомоги проросійським сепаратистам [18]. Було оголошено мобілізацію чоловіків призовного віку та «евакуацію», що фактично являло собою нещадну депортацію жінок, дітей та людей похилого віку в різні регіони Російської Федерації [18].

Переломним фактором у напруженій ситуації став виступ самого В. Путіна 21 лютого 2022 р. [9; 19]. Його зміст не залишав жодного сумніву в тому, що президент Російської Федерації прагнув військового протистояння з Україною, повністю підриваючи державність української держави, як і саме існування української нації, посиляючись на вже відомі пропагандистські тези про «спільну» історію. У цій же промові В. Путін оголосив про визнання незалежності ДНР і ЛНР, а також заявив про укладення з самопроголошеними республіками «договорів про дружбу, співпрацю і взаємодопомогу» [9]. Таким чином московський лідер порушив Мінські домовленості 2015 року і забезпечив можливість введення регулярних збройних сил на території квазідержав Донбасу. Це стало ключем до подальших подій.

* В офіційному дискурсі «Русского мира» кінець епохи комунізму означав період нового «Великого смутку» в історії Росії, тобто втрату Москвою лідерської ролі в політичному та філософському сенсі та її домінуючої позиції в деяких колишніх радянських республіках, трактованих як землі, що історично належали Росії. Ще одним симптомом «несправедливої поразки» є розширення впливу західної культури (особливо американської) на населення пострадянських республік, що, на думку кремлівських ідеологів, є марною тратою зусиль поколінь, які намагалися зупинити експансію Заходу на Схід. «Відновлення справедливості» після «холодної війни» буде базуватися на відновленні політичної, військової та філософської позиції Росії та поверненні всієї «російської нації» до її «справжніх цінностей».

22 лютого регулярні російські війська увійшли на територію самопроголошених республік на Донбасі під приводом захисту російськомовного мирного населення, а 24 лютого почалося повномасштабне вторгнення з Білорусі (на Київську область), півночі України (на Чернігівську, Сумську та Харківську області) та окупованих Росією районів Луганської та Донецької областей, а також Криму. Цілями вторгнення, які вказав В. Путін, були: захист населення Донбасу від «геноциду», «демілітаризація та денацифікація України», а підставою – «прохання» влади сепаратистських «республік» про допомогу та захист населення, «яке вже вісім років є жертвою геноциду з боку київського режиму» [9, 20]. Однак майбутні події доводять справжні причини російської агресії.

Після перших хвилин паніки, нервового перегляду повідомлень і телефонних дзвінків близьким виникла дилема – що робити далі? Природною реакцією було втекти. Поспішні виїзди українців зі своєї держави супроводжувалися залишенням практично всього свого «минулого» [22]. *«Усе драматично змінилося... Мусиш усе залишити й покинути свій дім, то вимушений рух, щоби мати якесь майбутнє, жити безпечно, не бачити того всього»* [15, с. 7]. *«Спочатку я думала, що війна забрала в мене все. І що це несправедливо. Утім, нестерпно увесь час терпіти біль від переживання втрати. Втрати багатьох людей, kota, собак, будинку, майна й роботи»,* – згадує Тетяна Бакоцька з Миколаївської області [27, с. 159].

Для багатьох українців ситуація 2022 р. стала повторенням 2014 р., коли почалася російська окупація частини Донецької та Луганської областей після приєднання Криму до Росії. Після восьми років будівництва нового життя, зруйнованого «Русским міром», в українців знову відібрали спокій. Вони знову мусили тікати від російського насильства або воювати проти нього. *«Гучний вибух і спалах світла, вікна не повилітали лише тому, що були відкритими, зі стелі осипається штукатурка, звук як молотком по каменю, але надто гучний, із громом і уламками, будинок трясє, світло гасне на кілька секунд, у вухах стоїть дзвін, серце наче обірвалося і полетіло і прірву. Я не чую Богдана чи Марію, хапаю їх, тривожні валізи, надягаємо пальта прямо на піжами і спускаємося вниз, не закриваючи дверей. Цього разу вже зрозуміло, що це точно війна і треба тікати якнайшвидше»,* – згадує Галина Ведмідь [28]. *«24 лютого 2022 року майже о п'ятій ранку ми, як і всі жителі Миколаєва, прокинулися від вибухів. Пізніше дізналися, що ракетами обстріляли аеродром "Кульбакіно", що за півтора кілометри від нашого дому. Стіни будинку трусилися, з даху сипалося покриття, розбилося скло на вікнах. Я разом із дітьми (доньці – півроку, сину – 11 років) в піжамах швидко побігли в підвал. Потім були нові вибухи. Потім знову. Ми зрозуміли, що почалася повномасштабна війна»,* – зі спогадів Тетяни Бакоцької [29].

Проте не всі змогли вчасно втекти чи залишити міста під вогнем росіян. Мільйони українців залишилися у своїх домівках, намагаючись вижити в умовах війни. В основному це стосувалося людей, які вирішили не емігрувати через страх перед невизначеним майбутнім в еміграції; найслабших, які не змогли виїхати через природні причини (наприклад, інваліди, люди похилого віку, хворі) та тих, кому евакуації завадили російські обстріли чи окупанти, які обмежили їх право на свободу пересування.

Життя в постійному страху глибоко вплинуло на психіку мільйонів українців. Втома, нервозність, страх безперспективності, туга за родиною, відчуженість у вигнанні чи життя під постійним терором окупації чи нападів російської армії, а також загальне відчуття безсилля перед обличчям ситуації були й залишаються нищівними для них. *«Втратила надію... Перестала їсти, старалася просто лежати. Хотіла, щоби Бог забрав мою душу, бо не можу вже на то все дивитися»* [14, с. 57]. Одне з головних запитань, яке задають собі українці з дня вторгнення: чому? Чому Росія хоче їх знищити? Чому росіяни їх так ненавидять? [10].

Окупація районів на півночі країни тривала до квітня 2022 р. (у Київській, Чернігівській та Сумській областях) і до вересня того ж року в Харківській області. Донині росіяни зберегли контроль над південними та східними районами України (частина Херсонської області (Херсон звільнено у листопаді 2022 р.), Запорізька, Донецька та Луганська області). *«Ми спали сидячи на стільцях на вході, дуже холодно і мокро... був якийсь хліб і ковбаси кусочок з холодильника... У нас забирають телефони... Оля заплакала уві сні. А потім згорів перший будинок... одна жінка не змогла покинути своє житло і згоріла живцем. На ранок померла ще одна жіночка, вже з іншого підвалу. Кладовище під нашим домом почало розширюватися... у ніч з 8 на 9 березня померла бабуся... померла о 4 ранку, так і лежала серед нас аж до 4 вечора. Лікар так і не прийшов. Військові сказали, щоб ми її закопували як є. Замість ексгумаційного пакету запропонували сміттєвий пакет...»,* – згадує Марія Ведмідь із Гостомеля (Фото 1) [28].

Поодинокі свідчення очевидців описують російських солдатів, які увійшли в Україну в перший день війни, як зарозумілих і настільки самовпевнених, що при вході в наступні міста вони гнали військові колони вулицями міст і сіл, практично не очікуючи опору [25]. Ситуація змінилася в наступні дні війни, коли, зазнавши жорстоких поразок на фронті та провалу плану захоплення

Києва протягом 72 годин, окупанти трансформували своє розчарування в нещадну та нестримну агресію проти мирного населення, проявами якої стали: безперервний артилерійський і ракетний обстріл будівель і населених пунктів, обстріл мирного населення з танків, бронетехніки та снайперських гвинтівок, втечі та переховування, гуманітарні конвої (Фото 2).

Фото 1. Підвал, де перебувала родина Ведмідь під час окупації Гостомеля (із сімейного архіву родини Ведмідь)

Фото 2. Обстріли Миколаєва 4 квітня 2022 р. [30].

Доказом таких злочинів є напад на евакуаційну колону автомобілів цивільних мешканців села Липівка Київської області 12 березня 2022 р., про що йдеться у звіті Центру документування російських злочинів в Україні ім. Рафала Лемкіна Інституту ім. Вітольда Пілецького у Варшаві під назвою «Мы мирное население не трогаем... Зеленый коридор в Липівці як пастка російсько-окупаційних військ» [14]. Цивільна евакуаційна колона з 14 приватних автомобілів рухалася дорогою з окупованої Росією Липівки до підконтрольної Україні Королівки. Близько 16 години дня, колона була обстріляна чотирма російськими БМП (бойовими машинами піхоти) з великокаліберної зброї. Під час обстрілу в машинах перебувало близько 50 цивільних осіб (у тому числі дев'ять дітей) і домашні тварини. Унаслідок обстрілу загинуло 6 осіб, у тому числі одна дитина, семеро людей отримали поранення, з них - двоє дітей. Загинули також домашні тварини – згоріли в автомобілях або були розстріляні з близької відстані на дорозі. Рапорт Центру документування російських злочинів в Україні ім. Рафала Лемкіна Інституту ім. Вітольда Пілецького містить 22 індивідуальні свідчення тих, кому вдалося вижити [14] (Фото 3–6).

Фото 3–6. Розстріл евакуаційної колони с. Липківка Київської області [14, с. 23, 40, 43, 44, 50]

Зі спогадів свідків дізнаємося, що для окупантів було характерним пересування військових колон центральними вулицями міст і селищ, розгортання військової техніки в житлових кварталах та закріплення навколо населених пунктів, водночас перешкоджаючи спробам мирного населення якомога довше залишити окуповані території [14]. Це мало зупинити дії ЗСУ, спрямовані на вигнання загарбників шляхом контратаки на мирне українське населення. Тероризація мирного населення полягала в жорстоких обшуках і спустошеннях місць проживання, що супроводжувалося пограбуванням усіх цінностей, позбавленням засобів існування, знищенням і всім, що мало культурну, історичну цінність, важливе для української ідентичності, а також виселенням звідти людей під виглядом пошуку «нацистів» [14, с. 17–19]. Зі слів свідка, «росіяни під їжджали під кожен будинок із високою огорожею, без виду на подвір'я й обстрілювали будинки з БТР-ів...» [14, с. 21] З уцілілих будівель і будинків росіяни будували військові бази [26]. Окупанти заарештовували, викрадали та катували чоловіків призовного віку, які вважалися особливою загрозою для «нового порядку». Були організовані облави, особливо на тих, хто міг стати джерелом опору (наприклад, представники місцевих інтелектуальних еліт, політики, ветерани війни на Донбасі, представники місцевої влади).

Про випадки знущань з боку російських військових над підозрілими людьми зафіксовано у черговому звіті Центру документування російських злочинів в Україні ім. Рафала Лемкіна. «Вивернули тут усе до гори ногами. Шукали Укронів... Спочатку було шість чоловіків – були повністю замасковані, носили георгіївські стрічки. Перевернули все в кімнатах, усі шафи. Перевірили усі будинки». «Один хлопець, у будинку його матері знайшли посвідчення – військовий АТО. Був там бурят, кричав: Заріжу тебе, як собаку» [15, с. 10].

Жорстоке поводження з мирним населенням було (і є) повсякденним явищем на окупованих територіях. У руїнах та підвалах окупантів побудовані катівні, де катують полонених захисників чи цивільних осіб, які могли брати участь у русі опору. «На вулиці лежали рештки. Ніхто з них не прибирав. Сусіди... Лежало багато людей, яких знала» [15, с. 10].

Фото 7. Поховання мирних жителів
с. Липківка Київської області [14, с. 28]

Розстріл евакуаційних колон цивільного населення, розстріл людей на вулицях, розстріли навіть за найменший спротив наказам окупантів, масові згвалтування, викрадення близьких та взяття їх у заручники, навмисне бомбардування сховищ чи пунктів евакуації – це лише кілька прикладів злочинів, спрямованих на залякування та примус до абсолютної покори мирного українського населення. Цій меті мало служити навіть осквернення тіл убитих українців. Росіяни навіть не дають гідно поховати загиблих і вбитих. Їхні тіла таємно ховають у дворах, садах, квартирах і навіть у мішках для сміття [13] (Фото 7).

Висновки. Отже, справжнє обличчя «Русского міру» виявилось в діяльності, спрямованій на знищення української нації, її ідентичності. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну довело, що будь-які високі гасла про об'єднання «російської нації» на основі спільних цінностей, мови, культури, спадщини та історії та захист російськомовного населення від шкоди з боку Заходу та «націоналістів», яких вони підтримують, були камуфляжем проти справжніх, неоімперських планів російських лідерів повалити світовий порядок після розпаду Радянського Союзу. «Русский мір» на практиці виявився жорстокою, імперіалістичною доктриною «збирання руських земель», що полягає в нещадному наступі на суверенні держави з метою їх завоювання та національного знищення. Анонсована Путіним «денацифікація» та «демлітаризація» України є нічим іншим, як «деукраїнізація», спробою винищити українську націю, знищити її культуру, історію, традиції, а також встановити повний політичний, економічний та стратегічний контроль над українською державою та включити її до відновленої Російської імперії. В умовах провалу вторгнення розчаровані агресори впроваджують тактику виснажливої війни на сході та півдні України, свідомо вчиняючи військові злочини проти цивільного населення, використовуючи їх як інструмент для військового терору цивільного населення по всій країні з метою створення якомога більшої гуманітарної кризи, яка б змусила Київ піти на поступки. Концепція «Русского міру» виявилася злочинною, тоталітарною ідеологією, а російська армія, яку досі пишню називають «другою армією світу» – найбільшою терористичною організацією у світі, позбавленою комплексу провини та цивілізаційної приналежності. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну є остаточним виявом безсилля імперії «Русского міру» перед прагненнями українського народу стати частиною країн західної цивілізації. Це шалена спроба врятувати ідею супердержавного статусу сучасної Росії, заснована на ностальгії за російсько-радянською імперією. Російсько-українська війна є боротьбою не тільки проти української держави, а й проти всієї західної цивілізації.

Список літератури

1. Дугин А. Распад Украины неизбежен. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1PPuRlC9fok>.
2. Łoś R. Russia's Soft Power. *Historia i Polityka*. 2021. а 38. S. 35-52.
3. Nowak A. Powrót Imperium Zła. Ideologie współczesnej Rosji, ich twórcy i krytycy (1913–2023). Kraków, 2023.
4. Śleszyński W. Wojna w Ukrainie a idea ruskiego miru. Białystok, 2022.
5. Menkiszak M. Doktryna Putina: tworzenie koncepcyjnych podstaw rosyjskiej dominacji na obszarze postradzieckim. *Ośrodek Studiów Wschodnich*. 2014, 28 marca.
6. Domańska M. Putin: Ukraińcy to Rosjanie, Ukraina to “anty-Rosja”. *Ośrodek Studiów Wschodnich*. 2021.
7. Artykul W. Putina “O historycznej jedności Rosjan i Ukraińców”. URL: <https://cutt.ly/IrBwx1Mv>.
8. Из доповіді В. Путіна в Бухаресті 2008 р. URL: <https://cutt.ly/5rBwvj3>.
9. Транскрипція промови президента Російської Федерації від 21 лютого 2022 р. URL: <https://cutt.ly/LrBwbOIJ>.
10. Wojna 2022: dzienniki, eseje, wiersze / red. Ż. Klimakin. Warszawa, 2023.
11. Спогади Євгенії Білорусець та Юлії Кажанової. В кн.: Avci J., Galdamez J. Wojna z dobrem. Przełom duchowy Ukraińców i postawa niepoddających się propagandzie Białorusinów i Rosjan – w obliczu rosyjskiej inwazji. Karta 2022, nr 111.
12. Спогади Сергія Жадана та Юлії Ілюхи. В кн.: Żadan S. Nad miastem naszym powiewają flagi. URL: https://riep.org/images/books/Moment_pol_final.pdf.

13. Лист Марусі Ведмідь. В кн.: Dwie wojny – jedno cierpienie. Katalog wystawy / red. Ireneusz Piotr Maj. Łódź, 2023.
14. “Nie atakujemy cywili...”. Zielony korytarz w Łypiwce jako pułapka rosyjskich wojsk okupacyjnych: Raport Centrum Dokumentowania Zbrodni Rosyjskich w Ukrainie im. Rafała Lemkina / red. J. Adamczyk. Warszawa, 2025. 91 s.
15. Podoba ci się, nie podoba, cierp, moja piękna – nieukarane zbrodnie. Przemoc seksualna rosyjskich wojsk okupacyjnych wobec ukraińskich kobiet: Raport Centrum Dokumentowania Zbrodni Rosyjskich w Ukrainie im. Rafała Lemkina / red. K. Zhuk, O. Vodopyanova, Iu. Miziukina. Warszawa, 2024. 67 s.
16. “Dzieci”: Atak na Doniecki Akademicki Obwodowy Teatr Dramatyczny w Mariupolu w Ukrainie: Raport Amnesty International pt. URL: <https://cutt.ly/JrBwYUga>.
17. Śleszyński W. Wojna w Ukrainie a idea ruskiego miru. Białystok, 2022.
18. Żochowski P. Rosja prowokuje zaostrenie sytuacji w Donbasie. *Ośrodek Studiów Wschodnich*. 2022, 21 lutego. URL: <https://cutt.ly/hrBwltet>.
19. Menkiszak M. Rosja: uznanie niepodległości Donbasu. *Ośrodek Studiów Wschodnich*. 2022, 22 lutego. URL: <https://cutt.ly/irBwIBR8>.
20. Wilk W., Domańska M. Rosyjski atak na Ukrainę (24 lutego, godz. 9.00). *Ośrodek Studiów Wschodnich*. 2022, 24 lutego. URL: <https://cutt.ly/erBwOB9v>.
21. Avci J., Galdamez J. Wojna z dobrem. Przełom duchowy Ukraińców i postawa niepoddających się propagandzie Białorusinów i Rosjan – w obliczu rosyjskiej inwazji. *Karta* 2022, nr 111. S. 4–37.
22. Werstiuk W. Z ciemności piwnicy. Dziennik spod Kijowa ukraińskiego historyka w pierwszym miesiącu wojny. *Karta* 111, 2022, S. 45–50.
23. James Gregor A. Fascism and the New Russian Nationalism. *Communist and Post-Communist Studies*. 1998. № 31(1). S. 1–15.
24. Якубова Л. Рашизм: звір з безодні. Київ, 2023. 318 с.
25. Спогади Миколи Бохонка. *BezPlanu: Co nam przyniósł ruski mir*. YouTube. 2023, 5 березня. URL: <https://youtu.be/LbwPJ2K3MG0?si=Ez4hHEgDPCJ0Aidc>, хвилина: 38:00.
26. A Russian military unit killed dozens in Bucha, a Times investigation shows. *The New York Times*. 2022, Dec. 27. URL: <https://cutt.ly/RrBwDfAN>.
27. Bakocka T. Wojna rosyjsko-ukraińska: stan zawieszenia. *Wojna na Ukrainie. Kijów – Warszawa: razem do zwycięstwa. Analizy – Refleksje – Kalendarium* / pod red. S. Stępnia. Warszawa, 2022. S. 159–166.
28. Спогади Галини Ведмідь із Гостомеля. Запис Ольги Морозової. 2023 р.
29. Спогади Тетяни Бакоцької з Миколаєва. Запис Ольги Морозової. 2023 р.
30. Російські окупанти обстріляли Миколаїв: загинуло близько 10 людей, понад 60 – поранено. URL: <https://cutt.ly/6rBwGnqD>.

References

1. Dugin, A. (2011). The disintegration of Ukraine is inevitable. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=1PPuRLC9fok> [in Russian].
2. Łoś, R. (2021). Russia's Soft Power. *Historia i Polityka [History and Politics]*, 38 (45), 35–52.
3. Nowak, A. (2023). The Return of the Evil Empire: Ideologies of Modern Russia, Their Creators and Critics (1913–2023). Kraków [in Polish].
4. Śleszyński, W. (2022). The War in Ukraine and the Idea of Russian Peace. Białystok [in Polish].
5. Menkiszak, M. (2014). The Putin Doctrine: Creating the Conceptual Foundations of Russian Dominance in the Post-Soviet Area. *Ośrodek Studiów Wschodnich [Center for Eastern Studies]*, March 28 [in Polish].
6. Domańska, M. (2021). Putin: Ukrainians are Russians, Ukraine is “anti-Russia” [in Polish].
7. (2021). Article by V. Putin “On the historical unity of Russians and Ukrainians”. Retrieved from: <https://cutt.ly/IrBwx1Mv> [in Polish].
8. (2008). Text of Putin's speech at NATO Summit (Bucharest, April 2, 2008). Retrieved from: <https://cutt.ly/5rBwvm3> [in Ukrainian].
9. (2022). Transcription of the speech of the President of the Russian Federation from February 21, 2022. Retrieved from: <https://cutt.ly/LrBwbOIj> [in Polish].
10. Klimakin, Ż. (ed.) (2023). War 2022: diaries, essays, poems. Warsaw [in Polish].
11. Memoirs of Yevgenia Belorusets and Yulia Kazhanova. In: Avci J., Galdamez J., (2022). War with good. The spiritual breakthrough of Ukrainians and the attitude of Belarusians and Russians who did not succumb to propaganda – in the face of the Russian invasion. *Karta*, no. 111 [in Polish].
12. Memories of Sergei Zhadan and Yulia Ilyukha. In: Żadan S. (2024). Flags are flying over our city. Retrieved from: https://riep.org/images/books/Moment_pol_final.pdf [in Polish].
13. Marusia Wedmid' letter. In: Ireneusz Piotr Maj (ed.) (2023). Two wars – one suffering. Exhibition catalogue. Łódź [in Polish].
14. Adamczyk, J. (ed.) (2025). Report “We are not attacking civilians...” Green corridor in Łypiwka as a trap of Russian occupation troops. Report of the Raphael Lemkin Center for Documenting Russian Crimes in Ukraine. Warsaw [in Polish].
15. Zhuk, K., Vodopyanova, O., Miziukina, Iu. (ed.) (2024). Like it or dislike it, suffer, my beauty – unpunished crimes. Sexual violence of Russian occupation troops against Ukrainian women. Report of the Raphael Lemkin Center for Documenting Russian Crimes in Ukraine. Warsaw [in Polish].

16. (2022). Amnesty International's report, "Children": Attack on the Donetsk Regional Academic Drama Theatre in Mariupol, Ukraine. Retrieved from: <https://cutt.ly/JrBwYUga> [in Polish].
17. Śleszyński, W. (2022). The War in Ukraine and the Idea of Russian Peace. Białystok [in Polish].
18. Żochowski, P. (2022). Russia provokes an aggravation of the situation in Donbas. *Ośrodek Studiów Wschodnich [Center for Eastern Studies]*, February 21. Retrieved from: <https://cutt.ly/hrBwItet> [in Polish].
19. Menkiszak, M. (2022). Russia: recognition of Donbas independence. *Ośrodek Studiów Wschodnich [Center for Eastern Studies]*, February 22. Retrieved from: <https://cutt.ly/irBwIBR8> [in Polish].
20. Wilk, W., Domańska, M. (2022). Russian attack on Ukraine (February 24, 9:00 a.m.). *Ośrodek Studiów Wschodnich [Center for Eastern Studies]*, February 24. Retrieved from: <https://cutt.ly/erBwOB9v> [in Polish].
21. Avci, J., Galdamez, J. (2022). War with Good. The Spiritual Breakthrough of Ukrainians and the Attitude of Belarusians and Russians Not Giving in to Propaganda – in the Face of the Russian Invasion, 111, 4–37 [in Polish].
22. Werstiuk, W., (2022). From the Darkness of the Basement. Diary of a Ukrainian Historian from Kiev in the First Month of the War, 111, 45–50 [in Polish].
23. James, Gregor A. (1998). Fascism and the New Russian Nationalism. *Communist and Post-Communist Studies*, 31(1), 1–15.
24. Yakubova, L. (2023). Racism: Beast from the Abyss. Kyiv [in Ukrainian].
25. (2023). Memoirs of Mykola Bohonko, *BezPlanu, What Russian peace brought us*, March 5. Retrieved from: <https://youtu.be/LbwPJ2K3MG0?si=Ez4hHEgDPCJ0Aidc>, minute: 38:00 [in Ukrainian].
26. (2022). A Russian military unit killed dozens in Bucha, a Times investigation shows. *The New York Times*, 27 December. Retrieved from: <https://cutt.ly/RrBwDfAN>.
27. Bakocka, T. (2022). The Russian-Ukrainian War: Suspense. *The War in Ukraine. Kiev – Warsaw: Together to Victory. Analyses – Reflections – Calendar*, 159–166. Warsaw [in Polish].
28. (2023). Memories of Halyna Vedmid from Hostomel. Recorded by Olha Morozova [in Ukrainian].
29. (2023). Memories of Tetyana Bakotskaya from Mykolaiv. Recorded by Olha Morozova [in Ukrainian].
30. (2022). Russian occupiers shelled Mykolaiv: about 10 people died, over 60 were injured. Retrieved from: <https://cutt.ly/6rBwGnqD> [in Ukrainian].

Надійшла до редакції / Received: 07.04.2025
Схвалено до друку / Accepted: 29.05.2025